

ції її прав та свобод (кримінально-правовий аспект). *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. № 1028. Серія «Право». Вип. 12. 2012. С. 318-320.

3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 19.11.2018 р.).

4. Миколенко О.І. Публічний та приватний інтерес в приватному праві. *Правова держава*. 2016. № 24. С. 100-104.

5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес). Справа № 1-10/2004 1 грудня 2004 року № 18-рп/2004. *Голос України* від 20.01.2005. № 10.

Надійшла до редакції 23.11.2018

Shablysty V.V. Concept of interest in criminal law of Ukraine: formulation of the problem.

For the first time in the science of criminal law, along with the rights and freedoms of the man and the citizen, as objects of criminal legal protection, the interest has been highlighted - the concept has not yet been investigated. It has been noted about the lack of attention of criminologists to the problem of criminal liability for crimes, the sign of which is an interest. It has been stated that the concept of interest, its legal nature and the distinction between human and civil rights and freedoms in criminal law are not defined, which may have a negative impact on the law enforcement level.

The author has proved that the Constitution of Ukraine in Section II provides for more than thirty five rights and freedoms of the man and the citizen, while duties are slightly more than four. Such a disproportion between rights and duties of a person and the citizen in no way contributes to the protection of their security, since the absolute majority of ordinary citizens of Ukraine know not all of their rights, but their duties are either ignored or they do not really know them.

It has been established that the concept of "interest" is used by the Constitution of Ukraine 19 times, public interest is much more prevalent than the private one. This is due to the fact that along with rights, freedoms, responsibilities of a person, society of the state and humanity is a category of interest.

The legislator 90 times in the Criminal Code of Ukraine (as of November 2018) uses the term "interest" in the absence of any systematic use of the notion of interest in the current Criminal Code of Ukraine, which causes a whole range of both theoretical and practical problems of criminal liability for crimes, a sign of their corpus delicti is an interest.

The above statement confirms the absence of comprehensive criminal-legal investigations of criminal liability issues for crimes, the feature of which is interest, which indicates the relevance of the topic and necessitates a comprehensive research.

Keywords: criminal law, human, society, state, rights and freedoms, interest, public and private.

УДК 343.9.4

Юзікова Н.С.

доктор юридичних наук, доцент
(Дніпровський національний університет
ім. Олеся Гончара)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-180-185

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОГО ПРОСТОРУ НА ПОВЕДІНКУ НЕПОВНОЛІТНЬОГО

Надано характеристику функцій ЗМІ у контексті їх ролі у формуванні інформаційно-комунікативного простору для розвитку особистості дитини та мотивації її до позитивної поведінки. Акцентовано увагу на деструктивному впливі недоброякісної інформації на формування особистості неповнолітнього, що зумовлюють негативні відхилення в його поведінці. Представлено авторський контент-аналіз з питань довіри до певних джерел інформації.

Ключові слова: право на інформацію, функції ЗМІ, агресивна поведінка, соціалізація дитини.

Постановка проблеми. Інформація та комунікація виступають різними рівнями процесу спілкування особистості неповнолітнього у суспільстві та сприйняття світу й оточення. У межах першого когнітивного (пізнавального) рівня інформація виступає

пізнавальним ресурсом при формуванні уявлень, ціннісних орієнтирів та стереотипів поведінки неповнолітнього. На другому рівні інформація поєднується із системою діючих у державі й суспільстві соціальних норм і цінностей, що впливає на формування мотивації до прийнятної активності неповнолітніх.

Формуючи інформаційний простір для розвитку особистості дитини, важливо по-всякчасно і всіляко реалізовувати положення ст. 17 Конвенції про права дитини, в якій прописано, що «...Держави-учасниці визнають важливу роль засобів масової інформації і забезпечують доступ дитини до інформації і матеріалів із різних національних і міжнародних джерел, особливо до таких, які спрямовані на сприяння соціальному, духовному і моральному благополуччю, а також здоровому фізичному і психічному розвитку дитини. Держави-учасниці заохочують засоби масової інформації до розповсюдження інформації і матеріалів, корисних для дитини в соціальному і культурному відношенні» [1].

Захист прав і свобод дитини, формування прийнятної для її розвитку простору набуває особливої гостроти на сучасному етапі розвитку України. Нові політичні й економічні умови життя суспільства породили не тільки позитивні демократичні перетворення, але й цілу низку труднощів, пов'язаних з необхідністю реального, повноцінного і всеосяжного захисту прав та законних інтересів особи. Зміни, що відбуваються у сфері політики, економіки, реформування законодавства, вивели державу на абсолютно інший рівень. Правова система України сприйняла і відобразила в Конституції найбільш прогресивні ідеї світової спільноти щодо захисту прав дитини та створення прийнятних умов для її соціалізації.

Однією з найбільш гострих на сьогоднішній день є проблема дотримання основних засад інформаційних відносин. Від того, наскільки забезпечені право на інформацію; відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією; достовірність і повнота інформації, як глибоко держава може проникати в зміст цих принципів, і які підстави для цього вона вважає законними й достатніми, залежить ступінь свободи особи в державі, рівень демократизму та гуманності її політичного режиму.

Виклад основного матеріалу. Засоби масової інформації (ЗМІ), як важливий інструмент соціально-політичного інституту та потужний агент соціалізації дитини, у широких масштабах виступають засобом ідеологічного і політичного, інформативного, психологічного, освітнього, розважального впливу.

Серед основних функцій ЗМІ, що відіграють важливу роль у формуванні інформаційно-комунікативного простору для розвитку особистості дитини та мотивації її до позитивної поведінки, можна виділити:

- інформативну (спрямовану на задоволення потреб дитини в отриманні інформації про події в державі та світі);
- культурно-виховну (спрямовану на формування у неповнолітніх суспільно значущих рис, засвоєння корисного досвіду та життєвих навичок, пропаганду здорового способу життя, сприяння засвоєнню неповнолітніми культурних, соціальних цінностей та ідеалів, що склалися у суспільстві);
- освітню (спрямовану на формування соціальних рис світогляду у молодого покоління, визнання ним домінуючих у суспільстві й державі норм поведінки, ціннісних орієнтацій, а також підготовку неповнолітніх до виконання відповідних соціально-рольових обов'язків);
- комунікативну (спрямовану на організацію інформаційної взаємодії між особами різних вікових категорій, між однолітками, між особистістю неповнолітнього та джерелом його інформування);
- рекреативну (інформування неповнолітніх про відпочинок, розваги тощо);
- ціннісно-орієнтаційну (спрямовану на формування ціннісних орієнтацій та шляхів їх реалізації, інтересів соціальних груп);
- інноваційну (створення нових форм організації інформаційно-комунікативного простору);
- інтегративну (пов'язану із згуртуванням прагнень, дій, відносин соціальних груп і інститутів соціалізації, спрямованих на забезпечення стабільності суспільства, управління різними сферами суспільного життя тощо);
- соціалізацій (спрямовану на формування особистості неповнолітнього, його виховання, всебічний розвиток, розширення його світогляду крізь призму функціонування соціальних інститутів суспільства.

Засоби масової комунікації внаслідок неналежного виконання відповідних функцій мають деструктивний вплив на формування особистості неповнолітнього та зумовлюють відповідні негативні відхилення в його поведінці. Серед дисфункцій ЗМІ можна виділити: невідповідність зібраної та поширеної інформації конкретним потребам молодого покоління та суспільства в цілому; викривлення даних, перебільшення, спотворення інформації, що створює неправильне уявлення про ті процеси і явища, що відбуваються у суспільстві; зниження авторитету органів влади, соціальних інститутів в суспільстві, підривання довіри до них; інтеграція уваги тільки на певних персоналіях і відповідних статусних ролях особистості. Так, перевантаженість кримінальною хронікою, деталізацією події чи злочину, характеристикою персоналії тощо, визначає рейтинг каналів та відповідних передач, що впливає на бюджет каналу, тому власника не бентежить питання, який негативний вплив спричиняє така інформаційна атака на свідомість, світогляд, цінності, норми, потреби й інтереси майбутнього покоління.

За відсутності належного соціального контролю при недотриманні умов прийнятного функціонування засобів масової комунікації відбувається дестабілізація суспільства, руйнація комунікативних зв'язків особистості та соціальних інститутів і спільнот.

Соціальна важливість інформації виступає умовою функціонування ЗМІ. Поряд із соціальною значимістю та актуальністю, змістовно важливою є оціночна інформація. ЗМІ, як соціальний інститут та впливовий агент соціалізації, має статус джерела інформації, до якого широка аудиторія має довіру.

За результатами авторського контент-аналізу відповідей неповнолітніх респондентів щодо питань довіри до певних джерел інформації отримано таку інформацію. З усіх опитаних, серед джерел інформації, яким довіряють підлітки, вказали такі: 57,1 % – Інтернет, 21,9 % – телебачення, 17,5 % – інші джерела (інформація від батьків, друзів, знайомих авторитетних осіб), а 3,5 % – преса. Таким чином, довіра до офіційних джерел інформації (82,5 %) має превалююче значення над неофіційними джерелами (17,5 %).

Відповідно, формування громадської думки, визначення соціальних цінностей, стереотипів поведінки, культурних домінант у суспільстві відбувається у межах комунікативного зв'язку через соціальні інститути засобів масової інформації.

Виходячи з масштабності, вільного та спрощеного доступу до більшості інформативних та комунікативних ресурсів, зникає межа між дитячим та дорослим світом. Можливість отримати доступ до певного інформативного джерела у минулому столітті визначалась інститутом сім'ї та контролювалась батьками. В сучасних умовах, коли авторитет цього інституту послаблений, а механізм контролю не ефективний, діти мають доступ до так званої «дорослої інформації», що негативно позначається на їх розвитку, деформуючи уявлення про соціальні цінності, норми, стандарти поведінки, потреби, інтереси тощо.

Вплив ЗМІ на розвиток особистості дитини та формування мотивації до позитивної поведінки неоднозначний. З одного боку, інформування підліткової аудиторії щодо досягнень людства, технічних новинок, творів мистецтва сприяє культурно-виховному, ідеологічному, особистісному розвитку дитини; з іншого – низький культурно-художній рівень розважальних програм, примітивних освітніх програм, поширеність інформації насильницького і сексуального характеру, що принижує честь і гідність особи, необмежена можливість їх тиражування породжує формування нищих та примітивних цінностей, закріплення асоціальних норм та прагнення до суспільно небезпечної поведінки.

На початку ХХ століття науковці звертали увагу на наслідки впливу літератури на особистість. П. І. Лублінський зазначає, що «нездорове читання сенсаційних, кримінальних і порнографічних романів виступає важливим соціальним чинником дитячої злочинності» [2, с. 100–102].

Німецький вчений М. Є. Штайн-Хільберс вивчав вплив телебачення на формування знань про злочинність, злочинну поведінку і систему соціального контролю над нею. Він звертав увагу на те, що на основі інформації складаються уявлення про злочинність. Інформація черпається з різноманітних джерел: сімейної, шкільної соціалізації, власного досвіду, міжособистісних стосунків, знань спеціалістів і, насамперед, з різноманітних форм масових комунікацій [3, с. 123].

В українській науковій сфері з проблем впливу засобів масової комунікації на процес соціалізації особи, формування мотивації до певного виду поведінки особистості, у тому числі молодіжного та неповнолітнього віку, є ціла низка робіт, серед яких доцільно

назвати працю О. І. Напиральської про вплив засобів масової комунікації на формування злочинної поведінки молоді. Дослідниця зазначає, що механізм впливу засобів масової комунікації на особистість реалізується у підсвідомості, зумовлюючи формування її потреб, інтересів, ціннісних орієнтацій як елементів мотивації злочинної поведінки. При цьому найбільш інтенсивно вплив засобів масової комунікації простежується у статусно-рольових та морально-психологічних ознаках особистості злочинця [4, с. 14–15].

На думку багатьох вчених (яка має відповідне підґрунтя), насильство, яке широко і відкрито демонструється у ЗМІ, стимулює людину й особливо підлітків до проявів агресивної активності. Сучасні кінострічки не просто містять сцени бійок, убивств та насильства, вони детально й яскраво їх показують. Телешоу також доволі широко підносять насильство, сварки, бійки між людьми. За приблизними підрахунками Р. Блекборна, дитина до моменту закінчення школи стає свідком 8000 вбивств й понад 100000 інших актів насильства, що демонструються лише по телебаченню, і це, не враховуючи життєвих сцен насильства та жорстокості [5, с. 18].

Характеризуючи агресію у неповнолітньому віці, В. В. Знаков виділяє три основні типи агресивної поведінки: агресія як засіб самоствердження, захисна агресія (як засіб відстоювання свого «Я» в ситуаціях конфлікту) та інструментальна агресія [6, с. 18]. Всі вони можуть проявлятися під впливом тих моделей поведінки, які були засвоєні підлітком та адаптовані у межах відповідного інформаційного простору.

Контент-аналіз вивчення інформаційно-комунікативного простору неповнолітніх та рівня довіри до різноманітних джерел інформації, що було здійснено автором статті, показав таке. Серед пріоритетних телевізійних програм та передач, названих підлітками, можна визначити декілька напрямків перегляду: розважальні програми, проблемно-конфліктні, інформативні, просвітницькі, музичні та новини. Пріоритетними були названі такі телевізійні програми та музичні канали: «Говорить Україна», «Любий, ми убиваємо дітей», «Стосується кожного», «Міняю жінку», «Хата на тата», «Панянка та селянка», «Мастер-шеф», «Я соромлюсь свого тіла», «Від пацанки до панянки», «4 Весілля», «Холостяк», «Світське життя», «М1», Новини.

На жаль, підліткам подобається дивитись, як сваряться між собою політики, ображають один одного, поливають брудом владу, опонентів, розкривають подробиці приватного життя, при цьому їм неважливо, наскільки правдивим є представлений матеріал.

Спотворення функцій інститутів влади, соціальних інститутів сім'ї та системи освіти призводить до деформованого сприйняття неповнолітніми норм, цінностей і правил поведінки у сімейній, освітній та інших сферах суспільного життя, а також сприяє засвоєнню спотворених форм поведінки, розмитості та невизначеності відносин у родині й системі освіти, а також відсутності просвітницьких навичок вирішення конфліктних ситуацій і внутрішньої готовності до їх вирішення.

Поряд з вищезначеними програмами, дві третини неповнолітніх серед пріоритетних телепередач вказали випуски новин, у яких перевага надається кримінальній хроніці та спортивній інформації. На думку неповнолітніх, випуски новин достовірно та об'єктивно викладають різну інформацію (так вважає 87 % респондентів). У своїх анкетах респонденти зазначають, що впевнені у перевірці інформації, яка подана в ефір.

На формуванні новин зупинимось більш детально, адже переважна частина неповнолітніх вважає їх об'єктивними та достовірними, а отже, вони відіграють вирішальне інформативне, виховне, комунікативне та моделююче значення. Саме новини можуть у повному обсязі реалізувати функції ЗМІ (інформативну, культурно-виховну, просвітницьку, комунікативну та інші).

Сучасні випуски новин заповнені повідомленнями про вчинені злочини. Як і для будь-якого іншого матеріалу, для новин основним критерієм відбору кримінальних історій виступає їх привабливість для глядача, від якого залежить рейтинг каналу. Інформація про вбивство швидше потрапить у новини, ніж інформація про крадіжку чи грабїж без застосування насильства. Таким чином, повідомляється про найбільш тяжкі чи резонансні злочини, де фігуранти (відомі особи) або мають високий статус, або виконують певну значущу соціальну роль (представники влади, правоохоронних органів, політичних партій, громадських рухів, релігійні діячі). Такий підхід породжує хибне, з точки зору соціальної дійсності, уявлення про криміногенну ситуацію у місті, регіоні, країні. Адже статистично крадіжок вчиняється у рази більше, ніж вбивств. Обираючи для новин критерій тяжкості злочину, у ЗМІ створюється картина прямо протилежна реальній – про найбільш розпо-

всюджені злочини повідомляється рідко, а про найменш розповсюджені – часто.

Враховуючи, що «запас» злочинів майже невичерпний, для випуску новин підбираються видатні особи, діячі, важливі особи за професійною чи релігійною приналежністю. Інформація, подана за таким принципом, є нерепрезентативною з точки зору загального стану злочинності. Крім того, подання у принизливій, образливій формі інформації про діяльність посадовців, суддів, прокурорів та працівників поліції шляхом їх звинувачення без «персоналій» у непрофесійності, хабарництві і халатності, формує у суспільстві та середовищі неповнолітніх зневажливе ставлення до влади та її представників, яке згодом трансформується на комунікативні відносини із однолітками, батьками, вчителями та іншими дорослими особами (як знайомими, так і незнайомими для неповнолітніх особами). При цьому у підлітків створюється деформована модель поведінки, формуються хибні ціннісні орієнтації та відповідна поведінкова мотивація.

Слід зазначити, що не тільки реальне, оточуюче неповнолітніх середовище, а й віртуальне, створене через інформативне поле ЗМІ, має моделююче значення для формування стереотипів поведінки.

До формування інформаційного простору для прийняттого розвитку особистості неповнолітнього необхідно підходити виважено і відповідально, використовуючи його для: а) засвоєння неповнолітніми суспільно корисних моделей поведінки, соціальних цінностей і норм; б) формування навичок розв'язання конфліктів правомірним шляхом; в) пропаганди законслухняної поведінки та її переваг у процесі формування особистості неповнолітнього і домінування правомірної мотивації у вирішенні конфліктних ситуацій; г) формування правосвідомості та кримінально-правової свідомості, що сприятиме законслухняній, правомірній поведінці і готовності дотримуватись обмежень й заборон, визначених законом; д) інформування з питань кримінальної відповідальності та заходів кримінально-правового і примусового виховного характеру.

Запровадження новітніх, інноваційних технологій в усіх сферах суспільного життя закономерно розширило інформаційні потоки та призвело до зростання інформаційної потреби. Для успішної реалізації життєвих потреб, інтересів, втілення ідей, життєвих цілей неповнолітніми, які прагнуть отримати «все і зараз», необхідно мати набагато більше інформації та техногенних можливостей, ніж їх ровесникам у минулому столітті. Як слушно зазначають М. В. Карчевський та А. А. Музыка, процеси інформатизації та комп'ютеризації забезпечують сьогодні суттєве збільшення можливостей людини, значну інтенсифікацію діяльності підприємств, установ та організацій [6, с. 7–8].

Висновок. Таким чином, важливого науково-практичного значення набуває кримінологічне дослідження етапів, складових інформаційного простору для прийняттого розвитку особистості неповнолітнього, його впливу на формування негативних явищ у середовищі неповнолітніх, пов'язаних із використанням інформаційних ресурсів для розповсюдження наркотичних засобів, зброї, порнографії, проституції для привласнення функцій правоохоронних органів, що спрямовані на протидію протиправній поведінці.

Враховуючи діалектичні закони суспільного розвитку, ці процеси не є однозначними, і поряд з позитивними зрушеннями та соціальною трансформацією, вони супроводжуються комплексом негативних наслідків, що потребує окремого кримінологічного дослідження і становить напрямок подальших наукових доробок.

Бібліографічні посилання

1. Конвенція про права дитини: постанова ВР № 789-ХІІ від 27.02.1991. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 13. Ст. 145.
2. Люблинский П. И., Копелянская С. Е. Задачи охраны детства // *Охрана детства и борьба с беспризорностью*. Львов: Academia, 1924. С. 100–102.
3. Holest В. *Kryminalistyka*. Warszawa, 1975. 517 s.
4. Напиральська О. І. Вплив засобів масової комунікації на формування злочинної поведінки молоді: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Запоріжжя, 2010. 22 с.
5. Блэкборн Р. Психология криминального поведения: пер. с англ. СПб.: Питер, 2004. 496 с.
6. Знаков В. В. Понимание асоциальными подростками ситуации насилия и унижения человеческого достоинства. *Вопросы психологии*. 1973. № 1. С. 22–24.
7. Карчевский Н. В., Музыка А. А. Неправомерный доступ к компьютерной информации: уголовно-правовое исследование: монография. Киев: «МП Леся», 2015. 208 с.

Надійшла до редакції 29.11.2018

SUMMARY

Yuzikova N.S. Influence of informational and communicative space on the behavior of a minor. The article gives a description of the functions of the media and their influence on the behavior of the person. They are classified as: informative; cultural and educational; educational; communicative; recreational; value-orientation; innovative; integrative; socialization. When forming the information space for the development of the child's personality, it is important to adhere to the provisions of Art. 17 of the Convention on the Rights of the Child, which emphasizes the promotion of mass media to the dissemination of information and materials that are useful for the child in social and cultural terms. The degree of freedom of a person in the state, the level of democracy and humanity of his political regime depends on the provision of the right to information; openness, accessibility of information, freedom of information exchange; reliability and completeness of information.

The author reviewed the information space of minors and the level of trust in various sources of information and determined the following. Among the priority television programs that teens are watching, they identified the following industries: entertainment, problem solving, information, education, music and news. Analysis of the content showed that teenagers like to see how politicians face and offend each other, reveal details of their personal lives.

The environment of minors, and especially virtual, created through the media, is important for the formation of behavioral patterns. Therefore, for the formation of the information space should be approached responsibly. Within mass-media it is necessary to: a) adopt socially useful behavior models, social values and norms; b) develop the skills of resolving conflicts in a lawful way; c) promote law-abiding behavior and characterize its advantages over illegal behavior in resolving conflict situations; d) to develop legal awareness and criminal-law consciousness, which will promote legitimate behavior and readiness to observe restrictions and prohibitions defined by law; g) to inform on matters of criminal responsibility and measures of criminal-legal and compulsory educational character.

Keywords: right to information, media functions, aggressive behavior, socialization of the child.

УДК 342.7

Гудзь Т.І.

кандидат юридичних наук, доцент

Мальцев В.В.

слухач магістратури

(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

DOI: 10.31733/2078-3566-2018-5-185-190

ПРАВО НА ЗБРОЮ: ДОСВІД КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розглянуто питання, пов'язані із реалізацією права людини на захист життя усіма доступними засобами, у т.ч. й за допомогою зброї. Проаналізовано досвід країн Європейського Союзу у цьому питанні. Зроблено висновки про те, що на конституційному рівні право на зброю закріплюється вкрай рідко. У країнах Європейського Союзу реалізація даного права регламентована на рівні законодавства і має дозвільний характер.

Ключові слова: конституція, право, зброя, Європейський Союз, дозвіл.

Постановка проблеми. Майже з перших років набуття Україною незалежності в суспільстві стало обговорюватись питання про права громадян на зброю. Політична криза у суспільстві, анексія Кримського півострова, військове протистояння на Сході нашої держави – це ті фактори, які з новою силою змусили вести розмови про необхідність індивідуального та колективного захисту громадян як від російської агресії, так і від кримінального елемента. Все частіше у засобах масової інформації, виступах не тільки громадських активістів і політичних діячів, а й пересічних громадян стало обговорюватися питання про необхідність визнання за громадянами права на вільне володіння та носіння зброї, у тому числі й вогнепальної. При цьому прихильники збройної лібералізації посилаються на європейський досвід.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Окремі

© Гудзь Т.І., 2018

© Мальцев В.В., 2018